

МИСТЕЦТВО ЯК ФОРМА ВИРАЖЕННЯ СВІДОМОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Животкова О. В., пошукувач

кафедри «Теорія і методика професійної освіти»

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Анотація. У поданій статті мистецтво аналізується як одна з форм вираження свідомості суспільства. Мистецтво розглядається як культурне явище, що пов'язане з традиціями, звичаями, ментальністю етносу, який його створив. Викладено як теоретичний, так і практичний аспекти проблеми. У статті використані друковані публікації та матеріали мережі Internet.

Ключові слова: зображення, культурне явище, мистецтво, образотворче мистецтво, свідомість, світогляд, суспільна свідомість, художній образ, художня творчість.

Аннотация. Животкова О. В. Искусство как форма выражения сознания общества. В статье искусство рассматривается как одна из форм проявления общественного сознания. Искусство рассматривается в контексте его происхождения и создания как культурное явление, тесно связанное с традициями, обычаями, ментальностью создавшего его этноса. Представлено как теоретический, так и практический аспекты проблемы. В статье использованы печатные публикации и материалы из сети Internet.

Ключевые слова: изображение, культурное явление, искусство, изобразительное искусство, сознание, мировоззрение, общественное сознание, художественный образ, художественное творчество.

Annotation. Zhyvotkova O. Art as form of expression of consciousness of society. In this article an art is examined as a form of expression of public consciousness. Art is considered to be cultural phenomenon connected with traditions, habits, mentality of race which created it. Both theoretical and practical aspects of the issue were fully represented. Both published and Internet materials are used in the article.

Keywords: image, cultural phenomenon, art, fine art, consciousness, world view, public consciousness, image, artistic creation.

Актуальність проблеми, на думку авторки, є визначною: мистецтво – це фундамент світогляду, основні культурні засади особи. Протягом багатьох віків у європейському мистецтві панували певні сталі традиції, які були вираженням внутрішнього світу білої людини. Мистецтво, яке виникло разом з людиною, постійно розвивається, знаходить нові форми вираження. А це потребує своєчасного осмислення та аналізу.

Метою роботи є висвітлення мистецтва як етнокультурного феномену, огляд наукових розвідок з теорії мистецтва.

Завданням статті є дослідження взаємовпливу мистецтва і суспільства, зокрема вплив мистецтва на свідомість особистості.

Результати дослідження. Питання про те, що таке мистецтво, чи не так само давніше, як і саме мистецтво. Ймовірно, воно виникло із самими початковими спробами теоретичного осмислення художньої творчості, коли з'явилися перші ознаки виокремлення мистецтва із синкретичної релігійно-обрядової або продуктивно-трудова діяльності у відносно самостійну область. По мірі розвитку мистецтва відбувались його зміни, висунення на перший

план тих або інших його видів, мінялося й уявлення про те, що таке мистецтво, оскільки поняття мистецтва завжди залежало від загального розуміння світу і людини, тобто від філософських поглядів, які мінялися з часом і були різними в різні епохи.

Мистецтво постійно оточує людину, яка вже не уявляє собі життя без книг, кіно, телебачення, картин, музики. Це різноманіття видів творчої форми людської діяльності, яке саме у сукупності цих видів і називають мистецтвом. Сучасна людина живе, ніби занурена в певну художню атмосферу, яка поволі, непомітно впливає на неї, бере участь у формуванні її психіки, світогляду, особи взагалі.

У поданій статті ми розглядаємо мистецтво як одну із форм суспільної свідомості, реальну дійсність, що бере участь в її історичному розвитку. До того ж мистецтво неможливо розглядати поза зв'язком з іншими формами суспільної свідомості і залежності від економічних засад суспільного розвитку. Різноманіття світу і суспільних потреб людини викликають до життя різноманіття форм суспільної свідомості на кшталт філософії, науки, моралі, релігії, політики, права, мистецтва.

Усі форми суспільної свідомості мають ряд загальних рис і кожна з них відрізняє своя специфіка. Всі форми суспільної свідомості залежать від економічного ладу; всі вони не тільки відображають реальність, але і надають на неї зворотну дію; у них єдиний шлях пізнання дійсності – від живого споглядання до мислення і від нього до практики, при цьому форми суспільної свідомості володіють відносною самостійністю, яка пояснюється безпосередньою дією на духовне життя суспільства, взаємовпливом різних форм суспільної свідомості, роллю творчої спадщини, традицій, технічних навичок і прийомів.

Мистецтво – концентрований вираз суспільної практики, узагальнення «досвіду відносин». Багатофункціональність мистецтва забезпечує його необхідність на всіх етапах розвитку людства. Воно – гарант сприйняття світу в його цілісності, хоронитель цілісності особи, цілісності культури і життєвого досвіду людства. У цьому полягає всесвітньо-історичне призначення мистецтва.

Мистецтво обумовлене світом природи і суспільних відносин, що оточують людину, тобто воно залежить від характеру діяльності людей, від ступеня освоєння природи, від виробництва. На художню творчість впливає контекст культури: філософія, мораль, політика, релігія і інші форми суспільної свідомості, а також попередня художня традиція і, нарешті, побут, вдачі, звичаї, спосіб життя і діяльності і так далі.

Мистецтво пізнає, виховує, служить засобом спілкування, передбачає майбутнє, але цим не обмежується його багатогранна мета. Специфічною здатністю мистецтва, яку нічим не можна замінити, є його естетична і гедоністична функції. Ці сутнісні функції пронизують всі інші функції мистецтва, а естетична функція супроводжує і «дублюючий» вплив усіх форм суспільної свідомості. Завдяки цим функціям мистецтво невимушено і безпосередньо впливає на сокровенне і індивідуальне світовідчужання людини,

надає смислове (магія слів, барвів, звуків, форм), формує естетично ціннісну орієнтацію людини у світі.

Секрет такого справді космічного впливу мистецтва криється у тому, що саме в мистецтві формулюються, закріплюються і досягають вищої досконалості результати освоєння світу за законами Краси. Отже, завдяки цьому воно надає одне з найвищих духовних переживань – естетичну насолоду. Воно переробляє всі враження буття в прекрасне. Справжнє мистецтво – завжди свято, але разом з тим і праця.

Краса – історичний продукт. Явища дійсності, в яких виявляється максимальне для даного рівня історичного розвитку суспільства панування людини над навколишнім матеріальним світом, виступають як прекрасні, суть краси у всіх сферах (природній, суспільній, художній) єдина. Краса у витворах людських рук може згущуватися і концентруватися до такого ступеня впливовості і сили, що вона піднімається до значення мистецтва, перетворюється на явища художньої творчості. Під мистецтвом в цьому випадку розуміється не будь-яке досконале вміння що-небудь робити взагалі, а саме художня творчість, тобто краса, якій притаманне образне значення.

Краса самого мистецтва в його художності, що характеризує природу мистецтва як такого. Мистецтво як художнє явище є свого роду орган збагнення і творіння краси. Саме художність – суть мистецтва, оскільки мистецтво освоює світ художніми засобами. Цим мистецтво відрізняється від інших форм суспільної свідомості. Реальне мистецтво існує не тільки як сукупність творів, а також у складно функціонуючій системі «художник – мистецтво – глядач» (або «творець – твір – суспільство»).

Будь-яка творчість ученого, винахідника або художника є складною психологічною діяльністю людини, насамперед розумовою, в наслідок якої виникають нові ідеї, теми, речі, тобто відповідні продукти суспільства, що стають надбанням, доступні сприйняттю, розумінню і оцінці інших людей. Своєрідність художнього мислення, що відрізняє його від наукового, полягає в тому, що його результати виявляються не в логічних висновках, а у конкретних образах. Відмінність мистецтва від інших форм суспільного мислення не у змісті, а у способах обробки даного змісту. Про одне і те саме філософ говорить силлогізмами, тобто висновками, вчений – термінами, а митець – образами і картинами.

Усвідомлену або відкриту в результаті творчого мислення істину художник утілює в художніх образах. Художній образ є концентрацією специфіки мистецтва і є єдністю зображення і виразу, на нього накладається втілення супроводжуючих це зображення авторських відчуттів і думок, відношення автора до того, що зображається, у широкому сенсі – до дійсності взагалі.

Цілісна система художніх образів утворює художній твір, який є одним із найскладніших явищ у світі. Це мікросвіт, в якому відбивається макросвіт, це модель особи і дійсності, що оточує її, віддзеркалення земного буття, життя духу, космосу, буденної реальності, соціально-історичного розвитку.

Висновки. Вичерпно визначити функції мистецтва не є можливим не тільки через їх множинність, але також і тому, що функціональна структура мистецтва не є постійною і незмінною. Під дією економічних, соціальних і політичних чинників вона розвивається, перебудовується, міняє акценти, в той же час зберігаючи початкові елементи.

На кожній стадії розвитку художньої культури виділяється те або інше провідне мистецтво, що найбільш відповідає духовним потребам і історичній своєрідності епохи. Певні види, роди і жанри художньої творчості у різні періоди то набувають найбільш актуального значення, то відсовуються на другий план. По розвитку мистецтва певного періоду, його надбанням ми тепер впевнено можемо судити про естетичні ідеали тогочасного суспільства, свідомість його членів та їхні моральні засади.

Увесь час призначенням мистецтва було виховання особистості на засадах Краси, не зважаючи на те, що у певні періоди вона мала свої особливі риси. Але зараз ми бачимо, що сутність мистецтва намагаються підмінити, і деякі його «сучасні» напрямки вже не створюють, а руйнують, подають не Красу Світу, а жажливі відрізані коров'ячі голови та мертвих мух, намагаючись видати це за мистецтво. Та хіба ж може бути «естетика помийної ями»? І невже **це** є віддзеркаленням теперішньої свідомості суспільства?

Література:

1. Боров Ю. Б. Эстетика. – Москва, 1988.
2. Ванслов В. В. Что такое искусство. – Москва, 1988.
3. Гофман А. Б., Левкович В. П. Обычай как форма социальной регуляции // Советская этнография. – 1973. – №1.
4. Крючкова В. А. Социология искусства и модернизм. – Москва, 1979.
5. Лифшиц М. Искусство и современный мир. – Москва, 1973.

Надійшла до редакції 7.04.2008